

Л. М. Немець, О. О. Носирєв, Г. О. Кулєшова

Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна

ЕКСПОРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК УМОВА І ФАКТОР ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО СИСТЕМИ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світового господарства економічний стан держави визначається такими важливими факторами, як внутрішні ресурси країни і ступінь її інтеграції в світогосподарську систему. Одним з найважливіших факторів інтеграції України до світового господарства є створення механізму сталого розвитку експорту, що в сучасних умовах залежить від можливостей вітчизняних підприємств виробляти і реалізовувати товари, які відповідають вимогам світового ринку за якістю, ціною та рівнем сервісу. Для того, щоб Україна стала рівноправним членом міжнародних економічних відносин, необхідно реалізовувати заходи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності національних підприємств на світовому ринку [1]. Реалізація цього завдання об'єктивно вимагає проведення комплексних досліджень і визначає масштаби аналізу та розробок щодо удосконалення механізму державної підтримки українських підприємств та регіонів і забезпечення їх конкурентоспроможності на світовому ринку. Разом з тим, недосконалість наявних методів оцінки товарної та географічної структури експорту знижує результативність заходів зовнішньоторговельної політики країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важливість наукових досліджень у сфері зовнішньоторговельних зв'язків прикордонних регіонів підкреслюється значним масивом публікацій з даної тематики. Питаннями теорії та практики зовнішньої торгівлі України та її інтеграції в систему світового господарства займаються такі вітчизняні та закордонні науковці, як А. Балабанов, А. Голіков, М. Долішній, В. Колосов, О. Кирюхін, Ю. Макогон, П. Луцишин, Н. Мікула, Л. Немець, Н. Пирець, Ю. Стадницький, С. Юрченко, П. Черномаз та ін.

Метою та завданнями статті є виявлення основних тенденцій зовнішньоторговельного обороту України та визначення шляхів активації зовнішньої торгівлі з метою підвищення соціально-економічного рівня розвитку держави.

Основна частина. Процес регулювання зовнішньої торгівлі потребує комплексного підходу, який передбачає вибір відповідних факторів зміцнення міжнародного торговельного співробітництва, розробку методик аналізу та створення дієвої системи розвитку експортного потенціалу України відповідно до сучасних світових тенденцій. Дослідження процесу розвитку експорту як елементу міжнародної торгівлі базується на критичному аналізі існуючих теорій і концепцій. У результаті дослідження вчених визначено, що застосування класичної та неокласичної теорій міжнародної торгівлі в

“чистому вигляді” для збільшення її експортної складової не давало позитивних результатів для країн, що розвиваються.

Для всіх країн з перехідною економікою характерні проблеми вибору у сфері становлення відкритої до зовнішнього світу ринкової системи, зокрема, це протекціонізм чи вільна торгівля. Сучасні тенденції розвитку світового господарства потребують уточнення існуючих визначень експортного потенціалу. Під експортним потенціалом ми розуміємо здатність національної економіки виробляти конкурентоспроможні товари та її мобільність щодо реалізації їх на міжнародних ринках за умов постійного зростання ефективності використання природних ресурсів, розвитку науково-технічного потенціалу, валютної і фінансово-кредитної систем, а також сервісно-збутової інфраструктури підтримки експорту без нанесення збитків економіці та при одночасному забезпеченні економічної безпеки країни в цілому. Частка України у світовій торгівлі у 2006-2010 рр. зберігалася на рівні 0,2-0,3 % світового експорту товарів, що дозволило їй зайняти у 2006 р. 53 місце, а у 2010 р. – 48 місце серед 145 країн. Під впливом ринково спрямованих реформ в українській державі формується модель економічного розвитку, яка характеризується дуже високим рівнем відкритості економіки щодо зовнішньої торгівлі [2]. Економістами Європейського Союзу обґрунтовано критерій експортної квоти (обсяг експорту відносно ВВП), при якому країна не зазнає підвищення ризику впливу глобальних коливань кон'юнктури світових ринків, на рівні 25-30 %. Експортна квота України у 2005-2010 рр. складала 45-55 %, що свідчить про збільшення залежності нарощування обсягів вітчизняного експорту від тенденцій розвитку світового господарства і потребує розробки дієвих заходів удосконалення процесу формування та використання експортного потенціалу.

Згідно з ранжуванням товарних груп поточного стану українського експорту, провідні позиції належать сировинній продукції металургії, деяким видам хімічної промисловості та сільського господарства, що підкреслює сировинну спрямованість і недостатній технологічний розвиток української економіки. При цьому продукція наукомістких виробництв посідає останні місця в ранжуванні експортних товарів. Нестабільність тенденцій зростання окремих видів експортної продукції викликає коливання рангів динамічного розвитку товарних груп експорту України. Найбільш перспективними товарними групами в контексті розвитку світового господарства для аналізованого періоду виступають машини, механізми, обладнання та сільгосппродукція. Основні підходи розвинутих держав щодо підтримки національного експорту, з адаптацією до української специфіки, можуть бути впроваджені і використані у вітчизняній практиці [3].

Україна володіє значним експортним потенціалом, здійснює зовнішньоекономічні операції з партнерами із 182 країн світу. Проте обсяги реальних експортних послуг та поставок за останній період становили лише 10,3 млрд. долларів США. Такий несприятливий результат спричинений насамперед незадовільним станом міжнародних відносин України з країнами близького та далекого

зарубіжжя. Сучасні несприятливі тенденції у зовнішній діяльності України не залишають сумніву у тому, що необхідною умовою інтенсифікації зовнішньоекономічної діяльності на сучасному етапі є нагальна потреба в підвищенні ефективності використання вітчизняного експортного потенціалу. Значення експорту як основного джерела валюти і фактора стимулювання вітчизняного виробництва особливо зростає в умовах звуження внутрішнього платоспроможного попиту (приблизно 39 % ВВП України реалізується на зовнішніх ринках). Важливим елементом структурної перебудови національного господарства країни має стати розвиток експорту. Попри це, доволі посередніми нині є успіхи в нарощуванні обсягів українського експорту, бо темпи росту останнього значно нижчі від аналогічного показника для міжнародних відносин у цілому [4]. У результаті питома вага України в загальносвітовому обсязі експортних операцій скоротилася до 0,2%. На український експорт впливає комплекс різноманітних факторів:

- низька конкурентоздатність більшості українських підприємств;
- важкий фінансовий стан багатьох підприємств, що практично унеможливує здійснення за рахунок внутрішніх ресурсів інвестування перспективних, орієнтованих на експорт проектів;
- штучне стримування курсу гривні, яка звужує можливості використання курсового фактора з метою просування експорту;
- недостатній розвиток вітчизняних систем сертифікації і контролю якості і зростання цін на експортні послуги й експортні поставки (20% ПДВ);
- проблема кваліфікованих кадрів з світовим досвідом роботи у сфері експорту на більшості українських підприємств;
- збереження елементів дискримінації українських експортерів за кордоном, застосування методів обмежувальної ділової практики;
- низький світовий рейтинг надійності України для кредиторів та інвесторів, що утруднює використання іноземних фінансових ресурсів для розвитку експортного потенціалу країни;
- невідповідність окремих норм українського законодавства міжнародним стосовно експортно-імпоротної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Необхідно невідкладно формувати в Україні сприятливі економічні, організаційні, правові та інші умови для розвитку й ефективного використання її експортного потенціалу, а також створювати механізми державної фінансової, податкової, інформаційно-консультативної, маркетингової, дипломатичної та інших видів допомоги вітчизняним експортерам. Формування ефективного механізму розвитку і реалізації експортного потенціалу країни потребує розв'язання таких проблем:

- забезпечення державних гарантійних зобов'язань до зовнішньоекономічної діяльності;
- проведення експертизи законопроектів та інших нормативних актів, які впливають на розвиток вітчизняного експортного потенціалу;

створення системи зовнішньоекономічної інформації та інформаційно-консультативної служби у регіональних і закордонних представництвах;

зменшення податків на експортні послуги; організація оперативної роботи державних органів щодо активного просування і захист інтересів вітчизняних експортерів за кордоном.

Створення кластерів зовнішньоторговельного профілю може сприяти досягненню позитивних тенденцій розвитку експортного потенціалу та підвищенню конкурентоспроможності експортної продукції за рахунок упровадження нових технологій. Зазначене вимагає комплексних досліджень регіонального характеру, враховуючи досить строкатий природно-економічний, інтелектуальний потенціал територій України.

Суспільна географія маючи потужний теоретико-методичний апарат може забезпечити високий рівень таких досліджень, проводячи на їх основі групування регіонів і пропонуючи інтегральні моделі оптимізації імпортно-експортної діяльності регіонів України [5].

Список використаних джерел:

1. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка [Текст] : підручник / Мін-во освіти і науки України; ред. С. І. Дорогунцов. - К. : КНЕУ, 2007. - 988 с.
2. Стадницький, Ю.І. Розміщення продуктивних сил (теоретичні основи) [Текст] : навчальний посібник / Ю. І. Стадницький, А. Г. Загородній. - К. : Знання, 2008. - 351 с.
3. Пирець Н.М. Проблеми інтеграційного руху економіки України до системи світогосподарських відносин // Вісник Донецького університету / Серія В. Економіка і право. – Вип. №2-2– Донецьк: ДонНУ–2002. – с.366-371.
4. Пирець Н.М. Шляхи стимулювання експортного потенціалу України // Донбасс-Инвест. – 2009. - №5-6. – С.97-98.
5. Немець Л.М., Олійник Я.Б., Немець К.А. Просторова організація соціально-географічних процесів в Україні: Монографія. – Х.: РВВ ХНУ, 2003. – 160 с.